

3

Imiesłowy przymiotnikowe czynne

Imiesłowy przymiotnikowe czynne tworzy się od czasowników niedokona-nych przez dodanie do tematu czasu teraźniejszego przyrostka **-ący**.

pisac	→	oni piszą	→	piszący
pracować	→	oni pracują	→	pracujący
mówić	→	oni mówią	→	mówiący
czytać	→	oni czytają	→	czytający
jechać	→	oni jedzą	→	jedzący

Imiesłowy przymiotnikowe czynne odmieniają się jak przymiotniki, np.

czarny pies	biegnący pies	czarna pantera	biegnąca pantera
czarnego psa	biegnącego psa	czarnej pantery	biegnącej pantery
czarne psy	biegnące psy	czarne pantery	biegnące pantery

Imiesłowy przymiotnikowe czynne stojące przy rzeczownikach męskich oso-bowych mają **taką samą** formę w mianowniku liczby pojedynczej i mnogiej, np.

idący człowiek	idący ludzie
śpiewający żołnierz	śpiewający żołnierze

Ćwiczenia

I Proszę skreślić czasowniki, od których nie można utworzyć imiesłowu przymiotnikowego czynnego.

robić	znać	<i>przeczytać</i>	zaspac	opowiedziec	drukować
ujawnić	pojawiac się	skompromitować	latac	leciec	kupic
znalezc	wiezc	nosić	schowac	stanac	stac
krzyzc	wziac				

III W podanych zdaniach proszę użyć imiesłowów przymiotnikowych czynnych w odpowiedniej formie.

0. Jest to prawidłowa reakcja układu nerwowego (sygnalizować)*sygnalizującego*.... powstanie stanu chorobowego.
1. Moją ulubioną grą w dzieciństwie były (skakać) „..... *czapeczki*”.
2. (nadciągać) chmury wyglądały groźnie.
3. Dyrektor nie chciał rozmawiać z (protestować) *pracownikami* działu sprzedaży.
4. W tym filmie są sceny (móc) wywołać przerażenie najmłodszych.
5. Dzieci podbiegły do świętego Mikołaja (rozdawać) *cukierki*.
6. Na parkiecie było kilka (tańczyć) *par*.
7. Nowa wystawa malarza Szymańskiego nie podobała się (oglądać) *ją* krytykom.
8. Jeżeli Bartek zdecyduje się pójść z nami w góry, musimy wybrać krótszą, mniej (męczyć) *trasę*.
9. Czy nie znasz jakiejś osoby (mówić) *po węgiersku*?
10. Turyści (wracać) z krajów tropikalnych muszą podać się badaniom.

IV Wyróżnione fragmenty proszę przekształcić, używając imiesłowów przymiotnikowych czynnych.

0. Aktor, który gra rolę Hamleta, jest synem reżysera spektaklu. Aktor *grający* rolę Hamleta jest synem reżysera spektaklu.
1. Pasażerowie, którzy czekali na przystanku autobusowym, byli coraz bardziej zniecierpliwieni.
.....
2. Dekorator umieścił na wystawie sklepu plakaty, które zachęcały do zakupów świątecznych.
.....
3. Jest to film, który przedstawia sylwetkę nieznanego artysty.
.....

4. Kim jest ten człowiek, który przemawia do zgromadzonych przed budynkiem demonstrantów?
.....
5. Dziennikarze zadawali pytania widzom, którzy wychodzili z kina.
.....
6. W ZOO dzieci obserwowały małpę, która robiła śmieszne miny.
.....
7. Proszę nie przeszkadzać kandydatom, którzy piszą test.
.....
8. Ulewny deszcz, który padał od kilku dni, uniemożliwił dokończenie ekspedycji.
.....
9. Profesor rozmawia z asystentem, który opracowuje część programu badawczego.
.....
10. Z powodu ocieplenia śnieg leży tylko na trasach, które znajdują się powyżej 1800 metrów.
.....

V Podane zdania proszę przekształcić, używając imiesłowu przymiotnikowego czynnego. Proszę pamiętać o zmianie szyku.

0. Operator filmował koszykarzy, którzy trenowali. *Operator filmował trenujących koszykarzy.*
1. Firma X reklamuje nowy jogurt dla pań, które się odchudzają.
.....
2. Babcia patrzyła z przyjemnością na dzieci, które się bawiły.
.....
3. Plaża była pełna ludzi, którzy się opalali.
.....
4. Wszyscy czekali z utęsknieniem na wakacje, które się zbliżały.
.....
5. Liście, które spadają, to znak jesieni.
.....
6. Nauczyciel nie mógł uciszyć uczniów, którzy krzyczeli.
.....
7. Dziewczyna, która milczała, wzbudziła ciekawość Adama.
.....
8. Ognisko, które płonęło, przypominało nam ostatni pobyt w górach.
.....

VI Proszę przekształcić bezokoliczniki w imiesłowy przymiotnikowe czynne i użyć ich w odpowiedniej formie.

Humanizm, (stanowić) ...*stanowiący*...⁰ jedną z głównych składowych renesansowej świadomości, oznacza prąd umysłowy (poszukiwać)¹ i (rozwijać)² tradycję starożytnej wiedzy o człowieku, zapisaną w antycznych dziełach filozoficznych i literackich. Studia nad antykiem stały się obowiązkową dyscypliną uniwersytecką (*humaniora*), (konkurować)³ ze scholastyką i dialektyką (niektóre uczelnie, np. paryska Sorbona, były jednak przeciwne tym nowinkom); alternatywą dla konserwatyizmu uniwersyteckiego stały się „akademie” wzorowane na platońskiej (...); w kręgu akademii powstawały najbardziej śmiałe koncepcje (opisywać)⁴ stosunek człowieka do Boga, naturę ludzką, kosmos (...).

(Fragm. <http://encyklopedia.interia.pl/haslo?hid=149278>)

VII Proszę przekształcić bezokoliczniki w imiesłowy przymiotnikowe czynne i użyć ich w odpowiedniej formie.

Pierwsza wzmianka o roślinie herbacianej pojawiła się w III wieku p.n.e. i mówiła o chińskim lekarzu, który zalecił ją jako środek (wzmagać)*wzmagający*...⁰ koncentrację i bystrość. Do III wieku n. e. napój herbaciany traktowany był jako lek, sporządzany ze świeżych zielonych liści (pochodzić)¹ z dziko (rosnąć)² drzew herbacianych. Aby dorównać (zwiększać się)³ popytowi oraz zapewnić regularne zbiory – rolnicy chińscy zaczęli sadzić i uprawiać krzewy herbaciane. Powstały nowe plantacje na wzgórzach (ciągnąć się)⁴ wzdłuż rzeki Jangcy. Z czasem rozwinął się system suszenia oraz przetwórstwa liści. Wartości zielonej herbaty, od (orzeźwiać)⁵ po zdrowotne, przyczyniły się do jej rozpowszechnienia poza wielkimi Chinami.

(Na podst. <http://www.faceci.com.pl/subskrypcja26.html>)

4

Imiesłowy przymiotnikowe bierne

Imiesłowy przymiotnikowe bierne tworzy się od czasowników według następujących reguł:

I Jeżeli temat bezokolicznika zakończony jest na *-a* i *-e*, dodaje się do niego przyrostek *-ny*:

pisać	–	pisa-ny
zbudować	–	zbudowa-ny
narysować	–	narysowa-ny
przemysłać	–	przemysła-ny
obejrzeć	–	obejrza-ny

UWAGA!

W imiesłowach utworzonych od czasowników, których temat zakończony jest na *-e* następuje wymiana *-e* > *-a*. (np. *przemysłany*, *obejrzany*).

II Jeżeli temat bezokolicznika zakończony jest na *-i*, *-y* lub na spółgłoskę (oprócz *r*, *ł*), wówczas do tematu czasu teraźniejszego (druga osoba liczby pojedynczej) dodaje się przyrostek *-ony*:

mówić	→	mówisz	→	mówi-ony
robić	→	robisz	→	robi-ony
liczyć	→	liczysz	→	licz-ony
smażyć	→	smażysz	→	smaż-ony
wieźć	→	wieziesz	→	wiezi-ony
pleść	→	pleciesz	→	pleci-ony

UWAGA!

Imiesłów przymiotnikowy bierny od czasownika *jeść*: jedzony
(jeść → oni jedzą → jedz-ony)

III Jeżeli temat bezokolicznika zakończony jest na -i, -y, -u, -ą (należące do rdzenia) oraz na -ną dodaje się do niego przyrostek **-ty**:

pić	-	pi-ty
myć	-	my-ty
otruć	-	otru-ty
wziąć	-	wzię-ty
zacząć	-	zaczę-ty
zmoknąć	-	zmoknię-ty

Wymiany:

-ą- > -ę- (np. *wzięty, zaczęty*)

-ną- > -nię- (np. *zmoknięty*)

Imiesłowy przymiotnikowe bierne odmieniają się jak przymiotniki:

duży dom	-	zbudowany dom
dużego domu	-	zbudowanego domu
duże domy	-	zbudowane domy

UWAGA!

W liczbie mnogiej rodzaju męskoosobowego przyrostek **-ony** zmienia się w **-eni**, np.

zadowolony chłopiec	zadowoleni chłopcy
zawiedziony aktor	zawiedzeni aktorzy

„Nie” z imiesłowami przymiotnikowymi pisze się razem:
nieznany, niedokończony, nieumyty

I W częściach A i B proszę zamienić czasowniki na imiesłowy przymiotnikowe bierne i ułożyć z nimi zdania, jak pokazano w przykładach.

A

0. portfel, który ktoś znalazł – *znaleziony* portfel
Romek odniósł do kasy biletowej *znaleziony* w sali kinowej *portfel*.
1. obraz, który ktoś namalował – obraz
2. sprawca, którego ktoś ukarał – sprawca
3. pudełko, które ktoś skleił – pudełko
4. sukienka, którą ktoś uszył – sukienka
5. pacjent, którego ktoś wyleczył – pacjent
6. projekt, który ktoś przyjął – projekt
7. film, który ktoś nagrodził – film
8. ruiny, które ktoś odkrył – ruiny
9. mieszkanie, które ktoś posprzątał – mieszkanie
10. pobyt, który ktoś zaplanował – pobyt

B

0. sformułowanie, którego nikt nie zrozumiał – *niezrozumiane* sformułowanie
Jola źle przetłumaczyła *niezrozumiane* sformułowanie.
1. efekt, którego nikt nie przewidział – efekt
2. problem, którego nikt nie rozwiązał – problem
3. zjawisko, którego się nie spotyka – zjawisko
4. list, którego ktoś nie wysłał – list
5. książka, której ktoś nie skończył – książka

6. marzenie, które się nie spełniło – marzenie
7. buty, których ktoś nie wyczyścił – buty
8. tekst, którego nikt nie przetłumaczył – tekst
9. samochód, którego nikt nie umył – samochód
10. ulica, której nikt nie oświetlił – ulica

Jerzy Pilch, *Wiele demonów* (fragment)

W luterskiej wsi wielkie poruszenie: przyjeżdża córka tutejszego **pastora** z katolickim narzeczonym! Mróz trzymał jak kryształowe imadło, śniegu było półtora metra i dalej **sypało**. Przy minus dwudziestu nie ma prawa sypać, ale sypało. Chodziliśmy w labiryntach i tunelach, Sigła była warownym lodowatym grodem. Pan Bóg zamykał drogi przed Julą Mrakówną i jej katolickim **absztyfikantem**. Nie mieli prawa dotrzeć. Ale dotarli. Szatan był silniejszy? Nie pierwszy raz. I nie ostatni.

W **Wilię** z samego rana **gruchnęła wieść**, że fatalni kochankowie przybyli i **dobijają się** do fary. Wiedzieliśmy o tym, zanim pani Odstertschilowa wpadła jak bomba do kuchni i **jęła** opowiadać szczegóły. Słowo daję: wiedzieliśmy. Może nawet w wigilię Wigilii słyszeliśmy skrzyp **plóz** sunących po zamrożonej rzece? Niby wszyscy byli spokojni, że nic się nie zdarzy, a w istocie wszyscy przeczuwali, że zdarzy się niejedno. **Cisza przed burzą**. Zero złowrózbnego **rechotu**. Mroźna cisza przed śnieżną burzą.

W Wigilię, jak zawsze, od czwartej wszyscy na nogach. Jak zawsze, a nawet jeszcze bardziej, bo przecież w taką zimę najpewniejsze rzeczy niepewne. Domowy chleb od Wantułów mają przywieźć – przywiozą, nie przywiozą? Może Jano, przyszły szofer, a w dodatku muzyk, będzie musiał konie zaprzęgać i jechać? Kto wie, może drogę trzeba będzie przekopywać? Jak nie da rady – chleb z piekarni? A piekarnia czynna? Piekarze piekli w nocy? Światło było? Prąd był? W każdej chwili może nie być! I strucle muszą być dzisiejsze! Ciepłe i kruche! I opłatków jeszcze nie ma! Skoczysz, Kornelu? Pamiętasz drogę? Złóż życzenia Pastorowi i Pastorowej. Wstąp do kościelnych i nie zapomnij o wikarym, o ile **łachudra** jeszcze nie śpi. I drzewko trzeba stawiać! I ryb trzeba się chwycić, panie Naczelniku! Przez noc chyba całkiem w **cebrach** pozamarzały! Lód kuć! Lód kuć, póki cienki! I śnieg odgarniać! Jaką taką ścieżkę do bramy uczynić! I z pieców popiół już można wybierać, węgla tej zimy i tak braknie!

Zadania

1. Co oznaczają poniższe słowa lub wyrażenia?

pastor –	jąć (ona jęła) –
sypać –	plóza (plózy) –
absztyfikant –	cisza przed burzą –
Wilia –	rechot –
gruchnęła wieść –	łachudra –
dobijać się –	ceber (cebry) –

2. Jakie zwyczaje / symbole związane z obchodzeniem Wigilii pojawiają się w tekście?

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)
- 6)

3. Od podanych czasowników utwórz imiesłowy:

- trzymać – (imiesłów bierny)
- przyjeżdżać – (imiesłów czynny)
- zamykać – (imiesłów bierny)
- wiedzieć – (imiesłów czynny)
- opowiadać – (imiesłów bierny)
- sunąć – (imiesłów czynny)

4. Podkreśl imiesłowy:

silny, sunących, zamrożonej, spokojni, lodowaty, fatalni, kościelnych, wikary